

PLURALISMUL PUNCTELOR DE VEDERE ÎN PROBLEMA DEFINIRII DREPTULUI ÎN GÎNDIREA JURIDICĂ EUROPEANĂ

D. BALTAG,

doctor, profesor universitar, ULIM

E. BALTAGA,

doctor, conferențiar universitar, UASM

SUMMARY

Not to insist on the knowledge of the legal phenomenon in legal sphere of normative social scale, in complexity and its dynamics with different approaches and understandings controversial, in this article we try to outline some coordinated conceptual guidelines and ideas directories which in our opinion can be converted methodological in the research field of law.

Keywords: social order, social norm, normative order, legal order, public order, legal normativity

REZUMAT

Problemele definirii dreptului ca reprezentare a perfecțiunii într-un domeniu dat, model mereu rîvnit, dar niciodată atins în întregime, se împletesc pe teren juridic și nu pot fi dispersate de un context teoretic proximal ce vizează definirea dreptului însuși, a locului și rolului său în lume, a rațiunii de a fi și a menirii sale, dar și de evoluția generală a filosofiei și doctrinei.

Cuvinte-cheie: drept, izvoare de drept, școli de drept, definiții ale dreptului

Introducere. Conceptul de *drept* sau *just* are un sens propriu ce cuprinde morală, justiția, echitatea, egalitatea, libertatea, în opoziție cu ceea ce este nedrept sau nejust. De aceea, trecînd în revistă cîteva din definițiile dreptului, pornind de la ideea de drept sau just, se impune să corelăm această idee fundamentală cu altele, cum sînt: morală, libertatea, egalitatea, echitatea, binele social.

Metode aplicate și materiale utilizate. Logica a fost aplicată pentru interpretarea unei sfere largi de probleme juridice ce ține de definirea dreptului. Prin metoda comparativă s-au analizat asemenea date, pe care le furnizează studiul comparatist, aducînd informații prețioase în legătură cu definirea dreptului în filosofia dreptului și teoria dreptului, chiar dacă nu au fost sesizate similitudini sau juxtapunerii de reglementări între opiniile din cadrul doctrinei juridice. Prin metoda istorică s-au aplicat diferite modalități de atestare documentară a dimensiunii istorice a conceptelor și categoriilor cu care operează gîndirea juridică europeană în problema definirii dreptului. Utilizarea metodelor cantitative au permis stocarea și sistematizarea informației științifice cunoscute în doctrina juridică.

Rezultate obținute și discuții.

Cuvîntul *drept* este traducerea lui „jus”, care, la rîndul său, provine din sanscritul „jaos”. În sanscrită, „jaos” înseamnă ceva ce este cerut sau permis conform unei reguli social-morale, or cu acest sens a fost preluat acest cuvînt și în limba latină, de unde și expresia de „drept”, în sensul de „sfînt”, „bun” etc. Cu această valoare morală de sorginte metafizică, a fost de altfel preluat cuvîntul „jus” (drept) și în limba română, dar ulterior sensul său original a fost înlocuit, astfel încît prin *drept* s-a înțeles atît conformitatea cu prevederile legii, cît și o sumă de norme ce reglementează relațiile sociale dintre indivizi.

Inițial, prin termenul *justitia* romanii au exprimat tot o valoare cu caracter moral, evaluînd de fapt ceea ce este „justi atque injusti” („drept și nedrept”), după Ulpianus. Cu timpul, acest principiu moral a fost și unul de natură juridică, astfel încît, în conținutul său, termenul de *justitia* încorporează atît un principiu moral, cît și unul juridic. Prin aplicarea acestui principiu moral și juridic, romanii au urmărit „să dea fiecăruia ceea ce i se cuvine” („Suum cuique tribuere”), respectînd astfel drepturile fiecăruia prin aplicarea unei „aequitas/tis” (echități), și nu

a unei „dreptăți absolute” [9, p. 129].

La romani, relația ontică dintre drept și morală, dintre ceea ce este „drept” și „bun”, dintre drept și religie [8, p. 15] a fost învederată și prin faptul că însăși distribuția dreptății s-a făcut în numele „legii sfinte”, considerate implicit ca o emanație directă a voinței divine. Nu este deci de mirare faptul că pentru legiuitorul român – de dinaintea epocii laicizării dreptului sacru, adică din epoca lui Cuza Vodă – „dreptatea” era percepută și definită ca „un lucru mai sfînt decît toate” (*Pravila cea mare*, Tîrgoviște, 1652).

Confruntîndu-ne cu problema definirii dreptului, trebuie menționat că cel care investighează dreptul trebuie să accepte, mai întîi, pluralismul punctelor de vedere, varietatea și relativitatea lor, dar și tendința acestora de a reliefa esența dreptului, fondul peren al acestuia, întruchipat în fizionomii specifice marcate de o serie de factori obiectivi și subiectivi ca: timpul istoric, filosofia epocii, diversesele școli și curente juridice și, nu în ultimul rînd, personalitatea autorului [6, p. 28].

În literatura juridică s-a încercat gruparea diferitor definiții ale dreptului. Astfel, *J. L. Bergel* dis-

tinge două tipuri de definiții: a) definiții de tip *formal-normativist*, așa cum este și definiția pe care el însuși o propune, cu titlu provizoriu, când începe analiza conceptului dreptului ca ”ansamblu de reguli de conduită care, într-o societate mai mult sau mai puțin organizată, reglementează relațiile sociale și al cărui respect este asigurat la nevoie de constrângerea publică”; b) definiții de tip *substanțial*, care vizează rațiunea de a fi, originea, justificarea și finalitatea dreptului. Autorul menționat optează pentru o abordare în care dreptul este un sistem organizat de valori, de principii, de instrumente tehnice, care exprimă reguli precise și căruia nu i se pot neglija nici fundamentele, nici manifestările concrete sau formale [6, p. 8-9].

În doctrina juridică românească, autorul *I. Ceterchi* a definit dreptul ca „sistemul normelor de conduită elaborate sau recunoscute de puterea de stat, care orientează comportamentul uman în conformitate cu valorile sociale ale societății respective, stabilind drepturi și obligații juridice a căror respectare este asigurată la nevoie de forța coercitivă a puterii publice (de stat)” [3, p. 28].

Având în vedere relația fundamentală drept obiectiv – drept subiectiv, rațiunea de a fi a dreptului, autorul *N. Popa* definește dreptul ca „ansamblul regulilor asigurate și garantate de către stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării existenței libertăților, apărării drepturilor esențiale ale omului și justiției sociale” [11, p. 94].

Acum vom propune unele definiții ale dreptului, definiții de tip substanțial, care cad sub influența moralei, religiei, principiilor de libertate și egalitate.

Sub influența moralei, religiei, ideii de drept, de *just*, principiilor de libertate și egalitate în doctrină

au fost date diferite răspunsuri la întrebarea „Ce este dreptul?”.

Conceptul ideii de drept, de just de multe ori nu este înțeles în cele 3 sensuri ale dreptului, adică: drept subiectiv, drept obiectiv și dreptul ca știință. Conceptul de *drept* sau *just* are un sens propriu ce cuprinde morala, justiția, echitatea, egalitatea, libertatea, în opoziție cu ceea ce este nedrept sau nejust [12, p. 16].

Vorbind despre concepții care se întemeiază pe ideea de drept sau just, nu avem în vedere doar faptul ca anumite relații să fie în conformitate cu legea, pentru că reprezentarea ideii de drept, de just există în afara prevederilor unei norme de drept. Dacă l-am parafraza pe *Fr. Geny*, am spune că legile vin și trec, dar ceea ce este drept și just rămâne.

Ideea de drept, de just, considerată în mod obiectiv, este apreciată de unii autori o exigență fundamentală a conștiinței. În spiritul acestui raționament, ceea ce este drept, just constituie un dat obiectiv al ființei umane, echivalând cu ”dreptul natural”, bazat pe constituția însăși a vieții, a lucrurilor, și nu pe bunul plac al legiuitorului.

Luând în considerație însă principiul hegelian care susține că orice afirmație este contrazisă de ea însăși, înseamnă că odată cu aprecierea firească de drept, de just apare și reversul – nedrept, nejust.

Astfel, pe bună dreptate se susține că ”noțiunile de *drept* și *nedrept* sînt interdependente sau complementare”. Dacă n-ar exista nedrept și injust, n-ar exista nici drept și just. Unii au ajuns pînă la a susține că noțiunea nedreptății, sau a ceea ce nu este drept, este anterioară noțiunii de drept, de just. *Schopenhauer*, de exemplu, a afirmat că noțiunea cu adevărat pozitivă este aceea de nedrept, a injustiției; acesteia i-a urmat apoi – ca o negare a sa – noțiunea de just, de drept, a justiției sau a dreptului. Desigur, această concepție trebuie

înțeleasă în sensul că nu se poate să negi ceva ce nu există și deci nu se poate să formulezi ideea de nedrept atîta timp cît nu există cea de drept [12, p. 17].

Nu trebuie însă să uităm că apelăm la ce este drept și la reversul său doar atunci cînd s-a realizat o relație socială care produce efecte juridice [7, p. 102].

De aceea, trecînd în revistă cîteva din definițiile dreptului, pornind de la ideea de drept sau just, se impune să corelăm această idee fundamentală cu altele, cum sînt: morala, libertatea, egalitatea, echitatea, binele social.

Potrivit criteriului ideii de drept, de just, romanii au dat o definiție dreptului, în care arată că acesta înseamnă: a trăi în mod cinstit, a nu face rău nimănui și a atribui fiecăruia ce este al său („Honeste vivere, neminem laedere suum, quique tribuere”). Această definiție este dată de *Ulpianus* și o găsim în *Digeste*. Ea nu face însă o distincție între drept și morală. Majoritatea principiilor aparțin moralei; este suficient să avem în vedere doar primul principiu („honeste vivere”) pentru a demonstra acest lucru. Identificarea dreptului cu morala nu este un caz izolat al lui *Ulpianus*, ci este o greșeală pe care o fac mai toți clasicii dreptului din Roma Antică. În acest sens, iată încă un exemplu: jurisconsultul roman *Celsus* arată că “jus est ars, boni et aequi”, adică “dreptul este arta binelui și a echității”. Acest exemplu confirmă încă o dată că Roma Antică identifica dreptul cu morala.

În a doua jumătate a Evului Mediu (secolul XIII), apar noi concepții despre drept, influențate în special de religia creștină. Egalitatea în fața lui Dumnezeu este transpusă în relațiile dintre oameni. În acest cadru, *Sfântul Thomas de Aquino* înțelegea dreptul ca pe o reprezentare a “proporției între două lucruri”, proporție care ar avea scopul de a stabili egalitatea creștină față de tot ceea ce este drept și just.

Învățăturile creștine despre drept și dreptate, despre just și justețe au condus însă la concluzia că acest mod de "a fi" al dreptului se poate aplica numai în societățile bazate pe egalitate. Or, de-a lungul istoriei omenirii, au existat sisteme juridice care au apărut inegalitatea, în Antichitate, în Evul Mediu și chiar în epoca modernă și contemporană s-a dovedit că dreptul nu a exprimat întotdeauna ideea de just, de drept sau de egalitate [12, p. 18].

Definirea dreptului pe baza ideii de drept, de just a fost combătută inițial în lumina principiilor "dreptului natural", care pune un accent deosebit pe libertatea individuală. Ulterior, "dreptul natural" a fost aplicat realităților sociale. În secolul XIX s-a dezvoltat Școala sociologică a dreptului în frunte cu *Auguste Comte*, *Durkheim*, *Leon Duguit*, care arătau că "dreptul este linia, regula de purtare ce se impune indivizilor în societate". Această regulă era considerată drept garanție a interesului social, fapt ce ar atrage o reacție de masă împotriva oricărei persoane care o încalcă. Interesul social în drept îmbracă, în multe teorii, forma solidarității sociale.

Această concepție ideologică asupra dreptului a fost folosită într-un mod denaturat de majoritatea regimurilor totalitare care au apărut după Primul și cel de-al Doilea Război Mondial. În această perioadă, ideea de drept, de just în societate era aplicată discriminatoriu, în funcție de rasă, origine etnică, stare materială etc. O serie de ideologi și doctrinari juriști germani de după Primul Război Mondial, care exagerau caracterul social al dreptului, înțelegeau prin *popor* numai populația de origine etnică germană. Dreptul, ca expresie a ideii de dreptate, de egalitate socială, era recunoscut numai etnicilor germani și popoarelor ariene.

În fosta Uniune Sovietică și apoi în țările europene aflate sub

influența sovietică, dreptul se considera, inițial, ca "expresie socială a relațiilor dintre oameni". Ulterior, precizându-și acest caracter social general, dreptul a devenit un mijloc de apărare a unei părți a societății, anume a clasei muncitoare. Dreptul a fost definit în baza ideii de drept, de just prin prisma socialului exprimat de clasa aflată la putere și de partidul unic. Aceste încălcări ale funcției sociale a dreptului nu infirmă însă aria Școlii sociologice a dreptului cu privire la rolul dreptului în justa funcționării societății.

Explicarea dreptului prin ideea de drept, de just social a ridicat și ridică în continuare problema celui mai important element al său, și anume acela al *libertății*. De aceea, cei mai mulți autori de drept au explicat dreptul pe baza principiului de libertate, alții au legat ideea de just, de drept atât de ideea de libertate, cât și de cea de egalitate.

Ca element esențial în analiza dreptului prin ideea de just, de drept, libertatea trebuie înțeleasă prin prismă socială. Întrucât dreptul, în general, este un fenomen social, înseamnă că avem în vedere libertatea socială, și nu cea "naturală" [12, p. 19].

Curentul iluminist și Revoluția franceză au proclamat, pentru prima oară, garantarea prin lege a libertății omului.

În aceeași perioadă, *Im. Kant* definea dreptul ca pe un concept generat de condițiile în care facultatea de a se dezvolta a fiecăruia se armonizează cu facultatea de a se dezvolta a aproapelui, în baza unei legi universale a libertății. Această definiție are în vedere, în cea mai mare măsură, aspectul egalității în drept, dar și al libertății. Realitățile sociale însă fie arată – precizează Kant – că există instituții de drept care desființează egalitatea și restrâng cu mult libertatea "în sine". Este suficient să ne gândim în acest sens și astăzi la libertatea individuală sau la libertatea de circulație,

care deși sînt consfințite de constituțiile majorității statelor-membre ale ONU, sînt încă departe de a fi pe deplin și pretutindeni realizate [12, p. 19].

Mult mai pragmatică este definiția libertății axate pe ideea de drept, emisă, tot în acea epocă, de *Montesquieu*, care spunea că "libertatea este dreptul de a face tot ceea ce legile permit, iar dacă un cetățean ar putea să facă ceea ce ele interzic, acesta nu ar mai avea libertate, pentru că și ceilalți ar putea să facă la fel" [12, p. 19].

Secolul XIX și începutul secolului XX sînt depozitarele celor mai multe analize, studii și definiții ale dreptului bazat pe libertate și egalitate. Toate curentele și școlile gândirii juridice din această perioadă din Franța, Germania, Austria, Italia etc. (Școala dreptului natural, Școala pozitivistă, Școala sociologică și, mai recent, în SUA, curentul realist), definind dreptul pe baza ideii de just, de drept, îl asociază cu principiile libertății și egalității.

Și în doctrina românească, cărturarii și juriștii secolului al XIX-lea au așezat principiile egalității și libertății la baza definirii dreptului prin ideea de just, de drept. În acest sens, pot fi menționați *N. Bălcescu*, *M. Kogălniceanu*, *S. Bărnăușu*, *G. Barișiu*, *I. Ghica*, *V. Conta*, iar în prima jumătate a secolului XX – *G. Mironescu*, *C. Disescu*, *M. Djuvara*, *C. Speranția*, *Al. Vălimărescu*, *N. Titulescu* și alți mari juriști ai Școlii românești de drept [12, p. 20].

O altă grupare a definițiilor dreptului este și definirea dreptului după izvoare, care urmărea să exprime starea de legalitate specifică perioadei postrevoluționare franceze. Deși toate izvoarele formale fixau un cadru al libertății, se pune accent pe lege, care era supremul izvor, sursa principală de inspirație a dreptului.

Autorii francezi din secolul XIX mergeau pînă acolo încît confundau dreptul cu legea. Codul civil al lui

Napoleon, de la începutul secolului XIX, era considerat perfect și complet. El constituia însuși dreptul. În prima jumătate a secolului XIX, la facultățile de drept din Franța nu se preda dreptul civil, ci Codul civil.

Aderînd la această optică legislațională, mulți autori, în special francezi, defineau dreptul ca "o totalitate de legi". Celebrul comentator al Codului lui Napoleon, *Marcadé*, definea dreptul ca "totalitatea sau, mai bine zis, rezultatul general al dispozițiilor legale la care se supune omul". La fel au susținut și alți autori francezi, cum sînt *Toullier*, *Demolombe* etc., care au constituit Școala dreptului formal. În învățămîntul juridic nu se preda știința dreptului, ci litera legii [2, p. 98]. Critica făcută inițial acestei școli a formalismului, a definirii dreptului ținîndu-se seama doar de lege, ca singur izvor al dreptului, nu și-a pierdut încă actualitatea.

Pe bună dreptate s-a susținut și se susține că legea nu este singurul izvor de drept sub aspect formal. Pe lîngă lege mai există, ca izvoare formale de drept, obiceiul, jurisprudența și doctrina, iar după unii autori – și contractul, precum și anumite acte normative [11, p. 124]. Dintre toate însă cel mai important izvor de drept este considerat a fi legea.

Conceptul de *lege* a fost înglobat în cel de *act normativ*. Actul normativ este mijlocul (după alte teorii, expresia de voință) unei autorități publice. Întrucît existența autorităților publice corespunde principiului separației puterilor în stat, acte normative sînt: legile adoptate de parlament (deși acesta mai adoptă hotărîri și moțiuni); hotărîrile și ordonanțele adoptate de guvern; ordinele emise de ministere; hotărîrile consiliilor raionale și consiliului municipal; hotărîrile emise de consiliile locale; dispozițiile emise de primari.

Potrivit organelor care le-au emis, actele normative aparțin celor două puteri (autorități) publice

distincte – legislativă și executivă. În cadrul actelor normative, supremația o deține legea adoptată de parlament după o anumită procedură, fie în camere separate, fie în camere reunite, în plen. Toate celelalte acte normative sînt emise de autoritățile respective în temeiul și în conformitate cu legea.

Deoarece prin legile organice se reglementează organizarea guvernului, a ministerelor, a administrației publice locale, toate actele normative ce emană de la acestea pe bază de lege nu pot contraveni legilor organice menționate. Ca urmare, în aplicarea lor, aceste acte normative au caracter obligatoriu, au putere de lege, deși, tehnic sau strict juridic, ele nu sînt legi propriu-zise. Deci, atunci cînd se vorbește despre lege ca unic izvor al dreptului, pot fi avute în vedere și celelalte acte normative emise în temeiul legii.

După cum se observă, fie că de lege se vorbește *stricto sensu*, fie *lato sensu*, incluzîndu-se toate celelalte acte normative, un lucru este cert: legea, oricum am interpreta-o, este o emanație a statului, a popoului organizat.

Cînd auzim că "se aplică legea", iar în realitate (juridic vorbind) se aplică o hotărîre a guvernului sau a consiliului local, sau orice alt act normativ care nu este lege, aceasta nu este o greșeală fundamentală, pentru că fiecare dintre ele se întemeiază pe lege.

Așa stînd lucrurile, chiar dacă am avea în vedere legea în sens larg, considerăm că nu se poate defini dreptul avînd în vedere legea ca unic izvor al său.

Critica care se aduce tezei ce susține că legea "crează" dreptul este combătută pe considerentul etatizării exagerate a dreptului. Legea fiind o emanație a statului, înseamnă că dreptul nu este decît o expresie a statului. În realitate, vorbind despre drept, despre elaborarea și aplicarea lui, se constată că nu numai legea este sursa dreptu-

lui, ci și celelalte izvoare ale sale.

Ca atare, definind dreptul după izvoare, trebuie să avem în vedere toate izvoarele de drept. Ponderea acestor izvoare în definirea dreptului nu este aceeași de-a lungul istoriei. Astfel, în epoca romană, un rol determinant în constituirea dreptului îl avea dreptul pretorian, ceea ce corespunde astăzi jurisprudenței, precum și doctrina sub formă de „*responsa prudentium*” [15, p. 41-42].

Obiceiul a constituit și constituie și astăzi un izvor de drept. Gradul său de influență în formarea dreptului nu este același în toate zonele de pe glob.

În statele Europei continentale, prioritatea în constituirea dreptului o deține legea, situație pe care nu o întîlnim în Marea Britanie, SUA ori în multe state din Asia, Africa etc. Rezultă deci că *în definirea dreptului după izvoare trebuie să se țină seama de toate izvoarele, și nu numai de lege*. În acest sens, dreptul apare ca o totalitate de norme specifice dreptului, pe care le regăsim în legi, obiceiuri, jurisprudență și doctrină.

Această definiție, sub unghiul strict al obligativității normei de drept, poate fi astăzi criticată. Avînd însă în vedere dreptul neinfluențat de nicio conjunctură, ea oglindește conceptul de drept în raport de izvoare [12, p. 23].

O grupare specifică de definiții este și definirea dreptului din punct de vedere formal, care are în prezent cei mai mulți susținători.

Definirea dreptului din punct de vedere formal se confundă adesea cu definirea dreptului după izvoare, în cazul căreia se pune un accent deosebit pe lege ca izvor formal. În acest caz, *formal* nu înseamnă forma de exprimare a dreptului, ci aspectele sau trăsăturile dreptului care îl caracterizează în mod permanent, fără a se include elemente de conjunctură.

Majoritatea autorilor care definesc dreptul din punct de vedere

formal rețin ca elemente de bază fie norma juridică și modurile ei de exprimare, fie voința de stat ca voință generală. Astfel, *Gaston Jeze* definește dreptul ca “ansamblul regulilor apreciate ca bune sau rele, utile sau nefolositoare, care sînt aplicate efectiv de către practicieni sau instanțele judecătorești”. În definiția dată, regula de comportare apare ca normă juridică numai prin faptul că este apreciată și aplicată ca atare de practica judecătorească [12, p. 23].

Alte definiții formale [10, p. 172], fundamentate tot pe norma juridică, au în vedere o normă de comportament care, la nevoie, poate fi pusă în aplicare prin forța publică. În acest sens, *Levy Ullman* arată că dreptul este “totalitatea normelor sociale de comportare ce cîrmuiesc raporturile dintre oameni în societate și care, la nevoie, pot fi duse la îndeplinire prin forța materială” [14, p. 53]. Tot în acest sens, dreptul este definit ca fiind “ansamblul regulilor de comportare în societate ce reglementează raporturi sociale a căror respectare este asigurată, la nevoie, prin constrîngere publică” [1, p. 18]. Ceea ce caracterizează aceste definiții este relevarea faptului că dreptul este respectat (în general) de bunăvoie și numai în mod excepțional (la nevoie) intervine constrîngerea în aplicarea lui.

În această categorie de definiții există și unele care pun accentul pe forma de exprimare a normei. De exemplu, se arată uneori că “dreptul este totalitatea preceptelor, regulilor și legilor care îi cîrmuiesc pe oameni în societate și a căror încălcare este sancționată, la nevoie, prin constrîngere” [5, p. 18].

În cadrul definițiilor formale ale dreptului, cei mai mulți autori definesc dreptul prin interdependența sa cu statul, ceea ce conduce la identificarea acestor definiții cu definirea dreptului după izvoare,

unde se pune accentul pe lege, ca principal izvor de drept. Astfel, se susține că “dreptul este sistemul normelor stabilite sau recunoscute de stat în reglementarea relațiilor sociale, conform voinței de stat, a căror respectare obligatorie este garantată de forța coercitivă a statului” [4, p. 42] sau că “dreptul este sistemul normelor de conduită elaborate sau recunoscute de puterea de stat și care orientează comportamentul uman în conformitate cu valorile sociale (ale societății) respective, stabilind drepturi și obligații juridice a căror respectare obligatorie este asigurată, la nevoie, de forța coercitivă a puterii publice (de stat)” [4, p. 42].

O altă definiție susține că “dreptul este ansamblul regulilor asigurate și garantate de stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării coexistenței libertăților, apărării drepturilor esențiale ale omului și justiției sociale” [11, p. 57].

Analizînd definițiile formale ale dreptului, se constată, așa cum am subliniat de la început, că ele pornesc, în mod corect, de la conceptul de normă juridică, de regulă de comportare obligatorie, întrucît definiția dreptului ce urmează a fi dată are în vedere, ca principal vector, tot norma de drept, urmează să fie tratate și analizate mai întîi normele juridice și după aceea formulată definiția.

În teoria dreptului mai există și așa-numitele definiții *normativiste* ale dreptului. De la început trebuie subliniat faptul că, în doctrina juridică, definițiile *normativiste* se aseamănă, pînă la identificare, cu definițiile dreptului după criteriul formal. Așa cum am arătat mai înainte, *formal* înseamnă nu numai forma de exprimare a dreptului, ci și trăsăturile, și elementele acestuia, care-l caracterizează întotdeauna și-l distanțează de factori conjuncturali [12, p. 25].

Într-o definiție a lui *J. L. Bergel* se arată că dreptul, după criteriul normativist, este ansamblul regulilor obligatorii de conduită dintr-o societate mai mult sau mai puțin organizată, reguli ce reglementează raporturile sociale, al căror respect este asigurat, la nevoie, prin constrîngere publică [1, p. 27].

Există numeroase opinii și definiții ce explică dreptul după acest criteriu. Se susține că dreptul poate fi definit ca totalitate a normelor sociale de comportare, generale, impersonale și obligatorii, care stabilesc desfășurarea raporturilor dintre oameni într-un cadru social dat și care pot fi aduse la îndeplinire prin constrîngere [12, p. 5].

Mergînd pe același criteriu (normativist) de tratare și explicare a dreptului, alți autori afirmă că dreptul este o disciplină socială ce reglementează raporturile dintre oameni și stă la baza cerințelor omului ce trăiește în societate [13, p. 101]. Rezultă, cum susțin acești autori, că dreptului îi este atribuit un rol de arbitru între individ și grup și de instrument de asigurare a stabilității societății.

În legătură cu aceste analize și definiții putem spune că dreptul este totalitatea normelor juridice care fixează cadrul juridic al relațiilor sociale și care, la nevoie, pot fi aduse la îndeplinire prin constrîngere.

În încheiere, ca o concluzie la analiza făcută conceptului dreptului în prezentul capitol – apariția, dinamica, factorii de configurare ai dreptului, normativitatea și valorile juridice – propunem următoarea definiție: *dreptul* este sistemul normelor de conduită, elaborate sau recunoscute de puterea de stat, cu caracter tip și prescriptiv, care orientează comportamentul uman în conformitate cu valorile sociale ale societății respective, stabilind drepturi și obligații juridice, respectarea obligatorie a căroră este asigurată, la nevoie, de forța coercitivă a statului.

Referințe bibliografice

1. Bergel J. L. *Theorie generale du droit*. Paris: Dalloz, 1985.
2. Bonnacase Julien. *Ce este facultatea de drept*. Paris. 1929.
3. Ceterchi I., Craiovan I. *Teoria generală a statului și dreptului*. București, 1993.
4. Ceterchi I., Luburici I. *Teoria generală a statului și dreptului*. București, 1983.
5. Colin A. *Cours elementaire de droit civile. A second edition*. Paris: Dalloz, 1934.
6. Craiovan I. *Finalitățile dreptului*. București: Ed. Continentul XXI, 1995.
7. Djuvara M. *Teoria generală a dreptului*. (Enciclopedie juridică). București: All, 1995.
8. Dură V. *Dreptul și religia*. În: *Analele Universității "Ovidius" Constanța. Seria: Drept și Științe administrative*, nr. 1, 2003.
9. Dură V. *Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană*. În: *Analele Universității "Ovidius" Constanța. Seria: Drept și Științe administrative*, nr. 1, 2006.
10. Pasquier Cl. *Introduction à la théorie générale et à la philosophie du Droit*. Paris, 1914.
11. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București: All Beck, 2002.
12. Popescu A. *Teoria dreptului*. București: Ed. Fundației "România de mâine", 1998.
13. Popescu S. *Concepții contemporane despre drept*. București: Ed. Academiei, 1985.
14. Ullman Henri Levy. *Elements d'Introduction Generale a l'Etude des Sciences Juridiques: I. La Definition du Droit*. Paris: PUF, 1994.
15. Vladimirescu Al. *Tratat de enciclopedie a dreptului*. București: Ed. Al. T. Doicescu, 1932.

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ – EXPRESIE A CONDAMNĂRII DE CĂTRE STAT A UNEI CONDUITE ILICITE

Elena MORARU,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, UASM

SUMMARY

Legal liability is a situation derived from a previous legal relationship is a new legal relationship that finds its source in illegal act. This illegal act is failure of a voluntary benefits required by law in a report originating.

Keywords: legal liability normative, illegal act, judicial error, juridical institutions

REZUMAT

Răspunderea juridică este o situație derivată dintr-un raport juridic anterior, este un nou raport juridic ce își găsește izvorul într-o faptă ilicită. Această faptă ilicită constă în neîndeplinirea voluntară a unei prestații impuse de lege în cadrul unui raport originar.

Cuvinte-cheie: răspundere juridică, faptă ilicită, eroare judiciară, instituții juridice

Introducere. Răspunderea juridică – instituție prezentă în toate ramurile dreptului – este o temă ce interesează toate științele juridice, având o importanță practică deosebită, deoarece ea asigură eficiența normei de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii sociale.

Sfera noțiunii de *răspundere* este foarte largă, toate acțiunile umane fiind susceptibile să genereze o formă sau alta de răspundere, deoarece normele de conduită conțin prescripții cu caracter reglator, prin care societatea își apără interesul său general [1, p. 15]. Aceste norme „fixează limitele în care sancțiunea și urmările ei posibile amenință afirmarea interesului său general” [2, p. 52].

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul studiului au fost utilizate metodele analizei, sintezei și comparației. Materialele folosite sînt cercetările din domeniul juridic al Federației Ruse, al României și al Republicii Moldova, precum și cercetările legislației în vigoare.

Rezultate obținute și discuții. În urma cercetărilor științifice efectuate, în doctrina juridică s-au for-

mat cîteva concepții despre răspunderea juridică pentru faptă ilicită, unele dintre ele completîndu-se și dezvoltîndu-se reciproc, îmbogățind teoria răspunderii juridice cu noi cunoștințe.

În doctrina dreptului, referitor la răspunderea juridică există o problemă: ce reprezintă ea – o instituție sau o categorie? Profesorul Gh. Mihai ne spune că nu există o instituție juridică numită „răspundere juridică”, însă putem concepe o categorie în planul fundamentelor dreptului – răspunderea juridică. Doar cercetarea ramurilor dreptului pozitiv ne-o poate releva în chip specific: răspundere penală, răspundere civilă, administrativă etc. Răspunderea juridică este o sinteză conceptuală efectuată de filozofia dreptului și considerată, începînd din sec. al XIX-lea, o categorie proprie teoriei dreptului, pe cînd instituția de răspundere juridică are vechimea dreptului pozitiv în multitudinea lui [3, p. 73].

Susținem întru totul această opinie, ajungînd la concluzia că sarcina creării unei astfel de teorii revine anume teoriei generale a dreptului, care are datoria de a furniza o terminologie unitară în